KAUPAN LIITTO

Janne Koivisto

22.10.2018

Maa- ja metsätalousvaliokunta
Viite: HE 121/2018 vp

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ ELINTARVIKEMARKKINALAIKSI JA LAIKSI OIKEUDENKÄYNNISTÄ MARKKINAOIKEUDESSA ANNETUN LAIN 1 LUVUN 6 §:N JA 5 LUVUN 2 §:N MUUTTAMISESTA

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt Kaupan liittoa kuultavaksi otsikkoasiassa. Kaupan liitto esittää lausuntonaan seuraavaa:

Lainvalmistelu perustuu vanhentuneelle tiedolle; näyttö elintarvikeketjun ongelmista puuttuu

Hallituksen esitys nojautuu pitkälti vuosikymmenen alun tilannekuvaan elintarvikeketjussa ja silloisen kilpailuviraston alkutuotantoselvitykseen ja päivittäistavarakauppaselvitykseen vuosilta 2013 ja 2012. Esitysluonnos perustuu tältä osin siis vanhentuneeseen tietoon. Ennen uuden lainsäädännön säätämistä tulisi minimissään selvittää nykytilanne luotettavasti.

Useita tuoreita selvityksiä elintarvikeketjun sopimussuhteiden toiminnasta sen sijaan on jätetty lainvalmistelussa pitkälti huomiotta. MMM nimitti vuonna 2017 selvitysmies Ilkka Mäkelän selvittämään, minkälaisilla toimenpiteillä koko ruokaketjun kilpailukykyä voitaisiin parantaa. Selvitystyön johtopäätökset on sivuutettu elintarvikemarkkinalain valmistelussa kokonaan. Selvitysmies ei esittänyt ketjun sopimussuhteiden sääntelyä, vaan korosti muun muassa itsesääntelyn kehittämisen tärkeyttä sekä panostuksia vientiin.

PTY, ETL ja MTK teettivät vuonna 2016 laajan selvityksen TNS Kantar Oy:llä elintarvikeketjun kauppatavoista. Selvityksen lopputulokset osoittavat selvästi, että suuria ongelmia ketjun sopimussuhteissa ei ole. PTY ja Kaupan liitto teettivät TNS Kantar Oy:llä kauppatapaselvitykselle jatko-osan kesällä 2018. Selvityksessä keskityttiin alkutuottajien ja kaupan välisiin sopimussuhteisiin. Tämä selvitys vahvistaa vuoden 2016 kauppatapaselvityksen johtopäätöksiä ja osoittaa selvästi, ettei alkutuottajien ja kaupan välisissä sopimussuhteissa koeta olevan merkittäviä epäkohtia.

Kaupan liitto
Eteläranta 10, PL 340
00131 Helsinki
Puh. (09) 172 850
kauppa@kauppa.fi
www.kauppa.fi

Kaupan neuvotteluasemaa on kuvattu vahvaksi ja sen väitetään johtavan suureen riskiin neuvotteluvoiman väärinkäytöstä. Hallituksen esitys lähtee virheellisestä olettamasta, jonka mukaan markkinavoima ja sen väärinkäyttö kulkisivat ikään kuin käsi kädessä. Konkreettista näyttöä neuvotteluvoiman väärinkäytöstä ei kuitenkaan ole esitetty.

Olemassa olevan yleislainsäädännön soveltuminen elintarvikeketjun sopimussuhteisiin ja sen kehittäminen, samoin kuin itsesääntelyn kehittäminen, on jätetty esityksessä liian vähälle huomiolle. Suomessa on voimassa useita säädöksiä, joilla voidaan puuttua myös elintarvikeketjun toimintaan. Niiden soveltumista on käsitelty erittäin seikkaperäisesti vuonna 2016 kilpailulakityöryhmän raportissa (TEM raportteja 20/2016). Tuolloin todettiin, ettei tarvetta uudelle, erilliselle sääntelylle ole, vaan itsesääntely ja olemassa oleva lainsäädäntö ovat parhaat keinot ketjun toiminnan parantamiseen.

Itsesääntelyn hyödyt on sivuutettu

Itsesääntelyn keinoin voidaan nopeasti, joustavasti ja kustannustehokkaasti pureutua yksittäisenkin sopimussuhteen mahdollisiin hyvien kauppatapojen vastaisiin menettelyihin. Keskuskauppakamarin yhteydessä toimiva puolueeton elintarvikeketjun kauppatapalautakunta on riippumaton itsesääntelyelin, joka voi antaa tulkintoja elintarvikeketjun sopimussuhteissa sovellettavista käytännöistä. Lautakunnan jäsenet edustavat laajasti sekä elintarvikeketjun ja liiketoiminnan osaamista että korkeatasoista oikeudellista osaamista. Lautakunta on antanut useita lausuntoja ja suosituksia, joiden johdosta yritykset ovat myös käytännössä sopeuttaneet toimintaansa.

Esitetyn lain mukaan sekä elintarvikeketjun kauppatapalautakunta että elintarvikemarkkinavaltuutettu voisivat antaa samoista asioista suosituksia. Toimintaan muodostuisi siis päällekkäisyyttä, mikä heikentäisi lautakunnan toimintaedellytyksiä käytännössä. Valtuutetun tulisi hallituksen esityksen mukaan pyytää ennen suosituksen antamista lausunto elintarvikeketjun kauppatapalautakunnalta. Lautakunnan lausunto ei kuitenkaan sitoisi valtuutettua eikä siis myöskään poistaisi päällekkäisyydestä aiheutuvaa ongelmaa. Valtuutetun päällekkäiset tehtävät jo toiminnassa olevan lautakunnan kanssa tulisi poistaa laista.

Kansallisesta sääntelystä tulee pidättäytyä EU-direktiivin käsittelyn ajaksi

Samaan aikaan kotimaisen lainvalmistelun kanssa etenee elintarvikeketjun kauppatapoja koskevan komission direktiiviehdotuksen [COM(2018) 173 final] käsittely Euroopan unionissa. Ehdotus poikkeaa monelta osin kotimaisesta lakiehdotuksesta ja on rakenteeltaan hyvin erilainen. Direktiiviehdotuksen trilogineuvottelujen tuloksia ja säädöksen lopullista sisältöä ei tässä vaiheessa vielä pystytä luotattavasti ennakoimaan.

Kaupan liitto
Eteläranta 10, PL 340
00131 Helsinki
Puh. (09) 172 850
kauppa@kauppa.fi
www.kauppa.fi

Suomessa tulisi pidättäytyä kauppatapojen kansallisesta sääntelystä, kunnes EU:sta tuleva sääntely ja sen sisältö on tiedossa. Puhtaasti kansallisen sääntelyn luominen ja täytäntöönpano ei ole järkevää sen enempää valtion kuin elintarvikeketjun toimijoidenkaan näkökulmasta. Lakia jouduttaisiin lähivuosina todennäköisesti merkittävästi muuttamaan direktiivin johdosta, mikä aiheuttaisi toimijoille huomattavia epävarmuustekijöitä elintarvikeketjun kaikilla portailla.

Ehdotetulla lailla ei paranneta elintarvikeketjun toimivuutta tai tuottajan asemaa

Esitetyllä lailla ei paranneta elintarvikeketjun toimivuutta, alkutuottajan asemaa tai ketjun toimijoiden välistä luottamusta. Sillä ei myöskään voida vaikuttaa elintarvikeketjun toimijoiden väliseen tulonjakoon. Sen sijaan laki jäykistää ketjun toimintaa, lisää toimijoiden hallinnollista taakkaa ja aiheuttaa lisäkustannuksia myös valtiolle. Lain säätäminen on myös vastoin hallitusohjelmakirjauksia normien purusta.

Lakiin esitetty kirjallisuus- ja vähimmäisehtovaatimus tulee lisäämään turhaa byrokratiaa sopimussuhteissa. Tämä voi pahimmillaan vaikeuttaa pienten tuottajien mahdollisuuksia saada tuotteitaan kaupan valikoimiin. Paikallisten lähituottajien ja elintarvikealan pienyrittäjien mahdollisuudet sopia joustavasti suoraan kauppiaan kanssa toimituksista tulevat todennäköisesti ehdotuksen johdosta vähenemään, mikä on täysin vastoin lain tarkoitusta. Tämä heikentäisi myös kuluttajien mahdollisuuksia saada ostettua esimerkiksi paikallisten lähiruokatuottajien tuotteita.

Kuluttajavaikutusten ja kuluttajan intressin huomioiminen onkin esityksessä laiminlyöty. Lakia, joka voi johtaa valikoimien pienentymiseen tai kuluttajahintojen nousuun, ei tulisi säätää.

Lopuksi

Vaikka asiassa katsottaisiin vastoin Kaupan liiton näkemystä tarpeelliseksi antaa lisää kansallista sääntelyä kesken direktiivin käsittelyn, tulee lakiin minimissään säätää riittävän pitkä siirtymäaika. Hallituksen esityksessä kuvattu voimaantulo 1.1.2019 ei jätä elintarvikeketjun toimijoille riittävästi aikaa valmistautua uuteen sääntelyyn.

KAUPAN LIITTO

Janne Koivisto
Johtava asiantuntija

Kaupan liitto
Eteläranta 10, PL 340
00131 Helsinki
Puh. (09) 172 850
kauppa@kauppa.fi
www.kauppa.fi